

Warszawa, dn. 25.05.2018

Dr hab. prof. SGH Agnieszka Alińska
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Kolegium Ekonomiczno-Społeczne
Katedra Skarbowości

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgr Dariusza Sobolewskiego pt. „*Wpływ wykorzystania funduszy pożyczkowych na rozwój mikro i małych przedsiębiorstw*” przygotowanej na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Szczecińskiego pod kierunkiem naukowym Prof. zw. dr hab. Beaty Filipiak.

I. Uwagi wstępne

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska autorstwa mgr Dariusza Sobolewskiego stanowi kompleksową analizę naukową o charakterze interdyscyplinarnym, ukierunkowaną na aplikacyjność wyciągniętych z niej wniosków. Praca dotyczy aktualnych problemów związanych z identyfikacją i oceną efektywności funkcjonowania podmiotów zaliczanych do kategorii funduszy pożyczkowych i ocenie ich wpływu na rozwój sektora mikro i małych przedsiębiorstw. Autor pracy wykazał się zarówno szeroką wiedzą teoretyczną, jak i obszerną znajomością tematyki związanej z funkcjonowaniem niebankowych instytucji pośrednictwa kredytowego a w szczególności jednej z wybranych grup tych podmiotów, czyli funduszy pożyczkowych.

Wyniki badań i analiz zaprezentowane w recenzowanej pracy doktorskiej zostały przeprowadzone w obszarze stosunkowo nowym, mało znanym i słabo rozpowszechnionym w polskiej literaturze przedmiotu i wynikach badań empirycznych. Zagadnienia związane z funkcjonowaniem i organizacją funduszy pożyczkowych są marginalizowane ze względu na wielkość i znaczenie systemowe tego segmentu systemu finansowego. Dlatego, między innymi, zarówno wybór tematu, jak i zakres prowadzonych badań należy uznać nie tylko za prawidłowo przeprowadzone i aktualne, ale przede wszystkim podkreślić należy ich aspekt poznawczy. Dotyczy on zarówno rozwoju nauki finansów, jak i praktyki gospodarczej związanej przede wszystkim z poszukiwaniem finansowych czynników i determinant rozwoju sektora przedsiębiorstw, w tym przede wszystkim mikro- i małych przedsiębiorstw.

2. Ocena szczegółowa układu i struktury rozprawy

Rozprawa doktorska magistra Dariusza Sobolewskiego spełnia kryteria merytoryczne i formalne jakie wymagane są w pracy doktorskiej. Strukturę pracy oceniam jako logiczną, spójną i zgodną z przyjętymi przez Autora hipotezami i założeniami badawczymi. Hipoteza badawcza została sformułowana następująco: *...,rozwój działalności mikro i małych firm jest determinowany przez wykorzystanie środków funduszy pożyczkowych, dlatego istnieje potrzeba opracowania systemowych rozwiązań umożliwiających bardziej efektywne wykorzystanie środków oferowanych przez instytucje prowadzące fundusze pożyczkowe w finansowaniu rozwoju mikro i małych firm”...*

W mojej ocenie, sposób dowodzenia i weryfikacji hipotezy zasadniczej oraz hipotez szczegółowych zostały przedstawione w pracy bardzo rzetelnie, wskazując tym samym na niezwykle wszechstronną znajomość analizowanej problematyki badawczej i bardzo dobre przygotowanie warsztatu naukowego i badawczego Doktoranta. Większość stwierdzeń zamieszczonych w pracy znajduje swoje udokumentowanie bądź w odniesieniu od literatury przedmiotu, danych statystycznych bądź w drodze odwołania się do wyników przeprowadzonych badań własnych. Świadczy to o przemyślanej koncepcji prowadzonych wywodów oraz rzetelności i systematyczności Doktoranta w prowadzonym postępowaniu badawczym.

Cel i zakres pracy zostały jasno zdefiniowane a Autor opracowania doskonale wywiązuje się z postawionych zadań badawczych. W oparciu o dostępną literaturę przedmiotu, wyniki badań ankietowych oraz materiały źródłowe zidentyfikowane zostały czynniki i determinanty oraz motywacje (jako element jakościowy) wpływające na wykorzystywanie środków pożyczkowych z funduszy przez mikro i małe przedsiębiorstwa (MMP). Istotnym elementem rozwoju i wzmacniania pozycji rynkowej tej grupy podmiotów są wszelkiego rodzaju inicjatywy i podejmowane przedsięwzięcia przez fundusze pożyczkowe. Fundusze pożyczkowe jako element mikrofinansowego segmentu rynku finansowego mają bardzo dobre rozeznanie w potrzebach i możliwościach finansowo-organizacyjnych MMP. Dużą rolę w działalności funduszy pożyczkowych odgrywają także te decyzje, które opierają się nie tylko na aspektach finansowych i ekonomicznych, ale także stanowią odzwierciedlenie stanu i sytuacji społecznej wśród lokalnej społeczności.

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów zasadniczych i podsumowania. We wstępie pracy zawarto uzasadnienie podjęcia tematu, wskazując na konieczność przeprowadzenia

nowatorskich badań empirycznych i zaprezentowania przeglądu stanu wiedzy teoretycznej. W pierwszym i drugim rozdziale pracy, które stanowią typowe podłoże teoretyczne do dalszych pogłębionych analiz opisane zostały między innymi: istota, rola i determinanty rozwoju MMP. W tej części pracy przedstawiono specyfikę funkcjonowania sektora mikro i małych firm jako potencjalnych klientów funduszy pożyczkowych.

W rozdziale drugim zamieszczono treści odzwierciedlające przegląd literatury przedmiotu w zakresie oceny możliwych do wykorzystania wskaźników pomiaru rozwoju MMP w kontekście oceny ich zapotrzebowania na zewnętrzne źródła finansowania. Na tej podstawie zaproponowano koncepcje nowego podejścia do analizy mierników rozwoju sektora MMP i przedstawiono istotę finansowania działalności mikro i małych przedsiębiorstw, jako funkcji rozwoju całego sektora MSP w Polsce.

Treść rozdziału trzeciego pracy została poświęcona charakterystyce sektora funduszy pożyczkowych. Autor nazywa go systemem funduszy pożyczkowych, który jest stałym elementem rynku finansowego w Polsce. Ponadto szczegółowej i wielowątkowej analizie poddano ofertę produktową funduszy pożyczkowych w Polsce oraz warunki ich udostępniania w okresie, gdy na rynku finansowych panował globalny kryzys. Ten fragment pracy oceniam bardzo wysoko, gdyż zaprezentowane wyniki analiz potwierdzają słuszność postawionych hipotez badawczych a jednocześnie stanowią podstawę do uzyskania pozytywnej odpowiedzi na sformułowane pytanie: czy fundusze pożyczkowe spełniają swoje funkcje finansowe, ekonomiczne i społeczne w lokalnym środowisku MMP.

Kolejne dwa rozdziały (czwarty i piąty) mają charakter empiryczny i aplikacyjny. W rozdziale czwartym zaprezentowano wyniki badań ankietowych skierowanych do sektora MMP z wybranych województw. Autor bardzo trafnie dokonuje identyfikacji związków przyczynowo - skutkowych między rozwojem MMP a wykorzystaniem przez te podmioty usług finansowych oferowanych przez fundusze pożyczkowe. Przeprowadzone badania empiryczne umożliwiły także przygotowanie zestawienia czynników i przesłanek decydujących o wyborze funduszu pożyczkowego jako partnera w finansowaniu rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw.

W rozdziale piątym, który ma charakter aplikacyjny i podsumowujący zaprezentowano praktyczne aspekty funkcjonowania i rozwoju sektora funduszy pożyczkowych. Bardzo trafnie, Autor koncentruje się przede wszystkim na charakterystyce tych obszarów działalności funduszy pożyczkowych, które określić można jako potencjały do dalszego wzmocnienia pozycji rynkowej mikro i małych przedsiębiorstw. Celem funduszy pożyczkowych jako instytucji mikrofinansowych nie jest samorozwój, ale wypełnianie funkcji usługowych wobec

podstawowych grup klientów. Autor rozprawy doktorskiej dostrzega te kwestie w swoich badaniach i umiejętnie je eksponuje podkreślając jednocześnie fakt, że fundusze pożyczkowe są stosunkowo małymi podmiotami na rynku usług finansowych i wymagają wsparcia ze strony państwa i instytucji publicznych. Konkluzją rozdziału piątego jest zestaw wniosków i rekomendacji w obszarze zmian polityki gospodarczej państwa w zakresie instrumentów wsparcia rozwoju systemu funduszy pożyczkowych opracowanych tak, aby były one spójne z kierunkiem rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw w regionach i w ujęciu lokalnym.

Na tle powyższych moich wniosków i konkluzji wyraźnie widać, że przyjęta koncepcja i struktura pracy jest poprawna, gdyż pozwala dokonać charakterystyki odbiorców usług finansowych funduszy pożyczkowych, czyli MMP a następnie zidentyfikować ofertę usługodawców finansowych i poszukiwać bardziej optymalnych oraz efektywnych rozwiązań w tym zakresie. W pełni zgodzić należy się z Autorem rozprawy doktorskiej, które udowadnia, że skala i z zakres działalności prowadzonej przez fundusze pożyczkowe stanowi podstawę do oceny dalszych systemowych rozwiązań ułatwiających ich działalność i aktywizujących zakres i skalę polityki pożyczkowej w Polsce. Przeanalizowanie trzech scenariuszy dalszego funkcjonowania funduszy pożyczkowych na rynku ma duże znaczenie aplikacyjne. Pozwala bowiem wskazać na mocne i słabe strony proponowanych rozwiązań systemowych, które zostały opracowane przez Autora rozprawy doktorskiej i poddane ocenie. Na szczególnie pozytywne podkreślenie zasługuje trafność dokonanego wyboru takiej metody prowadzonych analiz w odniesieniu do segmentu mikrofinansowych instytucji jakimi są fundusze pożyczkowe.

Reasumując, z pełnym uznaniem należy odnieść się do tak zrealizowanego przedsięwzięcia naukowego jakim jest przygotowanie przez Pana Dariusza Sobolewskiego rozprawy doktorskiej pt. „Wpływ wykorzystania funduszy pożyczkowych na rozwój mikro i małych przedsiębiorstw”. Niewątpliwie o powodzeniu tego ambitnego przedsięwzięcia naukowego, w mojej opinii, zdecydowały następujące czynniki:

- precyzyjne, oparte na bardzo dobrej znajomości literatury i praktyki działalności związanej z rynkiem niebankowych, mikrofinansowych instytucji finansowych, w tym szczególnie funduszy pożyczkowych;
- logiczna struktura pracy podporządkowana charakterowi tego zamierzenia naukowego określonego przez cele pracy, hipotezy badawcze oraz klarowny i przekonujący język prowadzonych rozważań;

- systematyczna, zdecydowana i konsekwentna realizacja przyjętych celów i zamierzeń badawczych;
- wysoki poziom warsztatu naukowego Autora, zwłaszcza w obszarze krytycznej oceny na podstawie przeglądu literatury przedmiotu oraz opracowania własnego formularza ankiety i przeprowadzenia badań empirycznych. Dzięki połączeniu wiedzy teoretycznej i praktycznych umiejętności możliwe stało się uzyskanie odpowiedzi i rozwiązań na podjęte w pracy złożone a jednokrotnie kontrowersyjne problemy badawcze.

Ponadto pragnę podkreślić, że opracowanie przygotowane zostało w sposób rzetelny, sumienny i estetyczny. Oprócz tekstów opisujących najważniejsza zjawiska i problemy z zakresu analizy przyjętego tematu, zamieszczone zostały liczne tabele i wykresy obrazujące wyniki źródłowych analiz. Taka prezentacja wyników przeprowadzonych badań znacznie wzbogaciła wizualną i merytoryczną ocenę pracy.

Na szczególnie, pozytywne podkreślenie zasługuje trafność dokonanego wyboru metody prowadzonych analiz, które opierały się na wykorzystaniu zestawu dostępnych wyników dotychczas przeprowadzonych badań oraz danych zaczerpniętych z polskiej rzeczywistości gospodarczej. Wykorzystano także bogaty zestaw literatury przedmiotu. W tym miejscu wskazać należy, że praca zyskałaby na wartości, gdyby Autor dodatkowo wzbogaciłoby treści o wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w tym zakresie w innych krajach, co z pewnością wzbogaciłoby dotychczasowy stan wiedzy w obszarze funduszy pożyczkowych w Polsce.

3. Znajomość literatury przedmiotu

W rozprawie Doktorant zebrał i odpowiednio wykorzystała obszerną literaturę naukową, przeprowadził badania ankietowe, zgromadził materiał źródłowy i dane statystyczne. W pełni korespondują one z przyjętym podstawowym celem pracy i celami cząstkowymi, co w efekcie pozwala na przeprowadzenie badań oraz aktualnych analiz o interdyscyplinarnym charakterze. W zestawieniu bibliograficznym znalazło się ponad 358 pozycji książkowych, ponad 90 artykułów naukowych oraz liczne pozycje internetowe, jak również zestaw aktów prawnych. Ilość ta wzbudza uznanie i wskazuje, że Autor rozprawy doktorskiej zebrał bogatą literaturę przedmiotu. Słabiej prezentuje się przegląd literatury obcojęzycznej, do której Autor sięga stosunkowo rzadko, co można wytłumaczyć przede wszystkim specyfiką i zakresem przyjętego tematu badawczego.

Pozytywna ocena zestawu pozycji książkowych i danych faktograficznych wykorzystanych w trakcie przygotowywania rozprawy świadczy o bardzo dobrym przygotowaniu merytorycznym doktoranta i wkładzie własnej pracy w finalnej wersji rozprawy doktorskiej. W ten sposób zaprezentowano aktualny stan i zarysowujące się zmiany, jakie występują zarówno wśród funduszy pożyczkowych, jak i MMP. Informacje te są bardzo cennym źródłem analiz i stanowią bogaty materiał źródłowy do dalszych badań i rekomendacji, a zwłaszcza w kontekście konieczności opracowania systemowych rozwiązań regulacyjnych i organizacyjnych dotyczących mikrofinansów, jak również odniesienie się do toczącej się dyskusji na temat przyszłości funduszy pożyczkowych na rynku, ich roli i znaczenia w finansowaniu potrzeb sektora MMP. Uzyskanie optymalnego kształtu i struktury sektora funduszy pożyczkowych oraz zdefiniowanie jego formy organizacyjnej oraz zakresu prowadzonej działalności, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych typów/rodzajów funduszy pożyczkowych jako instytucji prywatnych funkcjonujących w oparciu o środki publiczne wymaga rozwiązań systemowych. Muszę przyznać, że Autor pracy w sposób syntetyczny i przekonujący dokonał analizy i argumentacji w celu weryfikacji przyjętej hipotezy badawczej, z którą zgadzam się w pełni. Na pozytywne podkreślenie zasługuje także dokonana selekcji zebranych informacji a następnie ich prezentacja. Taka koncepcja pracy pozwoliła na usystematyzowanie zgromadzonych informacji oraz sformułowanie istotnych przesłanek, które wskazują na konieczność stworzenia podstaw do formułowania propozycji nowych rozwiązań systemowych i wyzwań, przed którymi stoi zarówno globalna gospodarka i funkcjonujący w jej strukturach system finansowy, z udziałem lokalnie działających podmiotów pośrednictwa finansowego jakimi są fundusze pożyczkowe. Na tym tle pojawia się moje pytanie: Który z zaprezentowanych w pracy scenariuszy dalszego funkcjonowania funduszy pożyczkowych w ocenie Autora rozprawy doktorskiej jest najbardziej prawdopodobny do realizacji i jakie będą tego konsekwencje rynkowe?

4. Uwagi techniczne, redakcyjne i językowe

Recenzowana rozprawa doktorska została przygotowana starannie pod względem edytorskim i redakcyjnym, generalnie napisana jest poprawnym językiem, chociaż w niektórych jej fragmentach występują niezręczne sformułowania stylistyczne. Zamieszczone w pracy tabele, wykresy i zestawienia w sposób przejrzysty i zrozumiały sposób ilustrują koncepcje badań prowadzonych przez Autora. Zastrzeżenia można wnosić pod adresem stylu narracji w kilku fragmentach w związku z pojawiającymi się kolokwializmami czy skrótami myślowymi. Ogólnie jednak styl rozprawy oraz jej stronę formalną (przypisy, bibliografia)

uznać należy za poprawne. Zasadniczo język pracy jest klarowny, a wywody czytelne i logiczne.

5. Wnioski końcowe

Recenzowaną dysertację oceniam ogólnie jako interesujące, wieloaspektowe i aktualne opracowanie naukowe. W mojej opinii jest to oryginalna praca badawcza, której ostateczny kształt w pełni uzasadniony jest przyjętą koncepcją badawczą. Pomimo niezwykle trudnej problematyki Autor w pełni wywiązał się z przyjętych założeń badawczych i sformułował trafne i logiczne wnioski końcowe. Jest to niewątpliwa zasługa dużej wiedzy i erudycji Doktoranta a wymienione w recenzji uwagi krytyczne, mają charakter pomocniczy i nie wpływają na ostateczną ocenę pracy.

Reasumując, stwierdzam, że Autor sformułował i przedstawił oryginalny problem badawczy z zakresu ekonomii, wymagający wieloaspektowego podejścia i skrupulatnych analiz. Przeprowadzone samodzielne badania empiryczne, ich opis i zaprezentowanie wniosków stanowiły odpowiedź na kluczowe wątki i problemy badawcze. Podsumowując, rozprawa Pana mgr D. Sobolewskiego stanowi interesujące dzieło naukowe zawierające autorską konkluzję obecnego stanu i wyzwań w obszarze funkcjonowania funduszy pożyczkowych na rynku usług pożyczkowych dla MMP. Recenzowana praca stanowi oryginalne i interesujące opracowanie naukowe, uwzględniające istotne kwestie związane z problematyką efektywnego i bezpiecznego funkcjonowania funduszy pożyczkowych w Polsce. Doktorant bardzo dobrze wywiązał się z zadań podjętych w rozprawie doktorskiej. Przyjęte w pracy formuły w odniesieniu do celów, zakresu i formy prowadzenia badań należy uznać za prawidłowe, przejrzyste i zasadne. Rozważania teoretyczne oparte zostały na pogłębionych studiach literaturowych, badaniach własnych oraz na analizie uzyskanych wyników i ich szerszej implementacji. Istotnym źródłem informacji były także przeprowadzone badania ankietowe.

Atutami tej pracy są między innymi aktualność poruszanych zagadnień (w tym nawiązywanie do aktualnej sytuacji na rynkach finansowych związanej z kryzysem finansowym) oraz prezentacja praktycznych przykładów ilustrujących sposoby i metody ograniczania ryzyka funkcjonowania funduszy pożyczkowych na rynku usług pośrednictwa finansowego. Ponadto wyniki prowadzonych badań, zwłaszcza te pozyskane w wyniku przeprowadzonych badań ankietowych mogą być wykorzystane nie tylko jako efekt pracy naukowej, ale także, jako interesujące źródło informacji dla funduszy pożyczkowych i innych

instytucji niebankowych, które na bieżąco poszukują nowych metod i sposobów poprawy efektywności funkcjonowania na rynku. Poza tym wyniki badań stanowić mogą również bardzo ciekawą lekturę dla każdego, kto jest zainteresowany perspektywami, kierunkiem i sposobem rozwoju alternatywnych finansów.

W związku z zaprezentowaną powyżej oceną stwierdzam, że praca Pana Dariusza Sobolewskiego pt. *„Wpływ wykorzystania funduszy pożyczkowych na rozwój mikro i małych przedsiębiorstw”* w pełni odpowiada wymogom stawianym rozprawom doktorskim.

W mojej opinii, Doktorant prezentuje dojrzały warsztat pracy naukowej i dowodzi swojej pełnej zdolności do prowadzenia samodzielnych badań naukowych. Rozprawa doktorska odpowiada wymogom określonym w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.). W związku z powyższym wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'A. Alisiński'.